

Svoju odbornú činnosť začínal ako asistent Igora Hrušovského na Katedre dejín filozofie a logiky FiF UK, kde pedagogicky a vedecky pôsobil takmer štyridsaťtri rokov. Prešiel všetkými stupňami akademickkej dráhy od asistenta cez docenta (v roku 1980) až po univerzitného profesora (v roku 1995). V počiatkoch svojho pôsobenia sa venoval metodológii prírodných vied, logike a filozofii 20. storočia, ako aj výskumu vývoja slovenského filozofického myslenia. Od začiatku 60-tych rokov sa vedecky profiloval ako historik gréckej filozofie, patril k zakladateľským a výnimočným osobnostiam slovenských historikov antickej filozofie. Neza-

budnuteľne sa zapísal do filozofie aj svojou publikačnou a editorskou činnosťou, svojimi úvodnými štúdiami k dvom zväzkom Antológie z diel filozofov (Predsokratici a Platón, Od Aristotela po Plotina) či k viacerým zväzkom edície Filozofické odkazy. Ako vedecký redaktor sa pri edícii klasických filozofických textov (G. Galilei, N. Hartmann, L. Wittgenstein, M. Kuzánsky, Platón, Aristoteles, T. Kuhn, M. Foucault, Epikuros) výrazne zaslúžil o rozvoj filozofie na Slovensku. Výsledky svojho bádania zameraného na kategoriálne, konceptuálne a metodologické problémy vývojových etáp antickej filozofie zhrnul v práci Dominanty antickej gréckej filozofie. Vedecky a pedagogicky pôsobil aj na Trnavskej univerzite, na Univerzite Cyrila a Metoda v Trnave a na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre.

L. Kiczko, M. Szapuová

OSOBNÁ SPOMIENKA NA PROFESORA JAROSLAVA MARTINKU

2. septembra 2013 navždy dotieklo srdce a vyhasla myseľ nestora slovenskej filozofie profesora Jaroslava Martinku. Toľko holý a suchý fakt. Vety vyjadrujúce tieto fakty sú spravidla strohé, chladne neosobné a vyjadrujú len daný „stav sveta“. Nevyjadrujú však pocity bolestného smútku, ktoré máme, keď pochopíme, domyslíme a precítíme ich následný význam.

Vždy, keď odíde tak významná a ojedinelá osobnosť akou nepochybne profesor Martinka bol, píše sa nekrológy, v ktorých sa zvyčajne uvádzajú a vyzdvihujú významné míľniky v jej odbornom živote. Netrúfam si na nekrológ. Neprináleží mi hodnotiť jeho profesijnú a odbornú prácu – o nej a jej význame budú istotne ešte dlho písať prinajmenšom historici slovenskej filozofie. Chcem touto formou vyjadriť len svoju osobnú spomienku na profesora Martinku ako na človeka. Na človeka, ktorý mi bol veľmi blízky a významne ovplyvnil môj, často nielen filozofický, život. Bol mojím učiteľom, neskôr

kolegom, ale najmä niekým, koho by sme mohli v tom najlepšom slova zmysle označiť výrazom „tútor“, ochranca, poradca – a (napriek vekovému rozdielu) aj priateľ.

Prvýkrát som „uja Jara“ (ako sme ho niektorí, ktorým to dovolil, volali) zažil v roku 1979 a bol to zážitok, ktorým mi vytvoril rámec, v ktorom som ho vnímal až do konca jeho života. Sedel som ako „čerstvý prvák“ v posluchárni Univerzity Komenského na Šafárikovom námestí a čakal na prvú hodinu z filozofie (až neskôr som si uvedomil, že to bola moja prvá hodina filozofie). Zvyknutý na stredoškolský spôsob vyučovania som ani neuvažoval nad tým, čo príde. Otvorili sa dvere a do posluchárne vstúpil muž, ktorý už svojím výzorom nemohol neupútať pozornosť. V stredných rokoch, už vtedy sivovlasý, s dvoma knihami pod pazuchou (s *Antológiou* a *Antigonou*) pokojne v tichnucej vrave prekráčal ku katedre, kde stál starý stôl. Otvoril jeho zásuvku a vytiahol popolník. Prešiel s ním k oknu, otvoril ho a zapálil si k nášmu údivu cigaretu. „Nie, že ma udáte! Ale nevydržím celú prednášku bez cigarety. Ak ani Vy, choďte si zapáliť na chodbu,“ – to boli jeho prvé slová, ktoré som od neho počul. Potom sa pozdravil, predstavil sa a začal otázkou, čo si o sebe ako ľudíach myslíme. Priznám sa, viac konkrétnych detailov si z prednášky nepamätám. Pamätám si len ako, držiac problémovú líniu a s občasným citovaním z prinesených kníh, erudovane prechádzal dejinami problému až do 20. storočia. Počúvaním jeho prednášky som bol tak fascinovaný, že som si nezapísal ani jednu poznámku a ani som si neuvedomil, ako čas rýchlo ubehol. Pamätám si však na ten pocit, ktorý mi zostal, keď na konci povedal „Na budúce pokračujeme!“. Po týchto slovách vysypal popolník do koša, vložil ho do zásuvky stola a so slovami „Nechajte otvorené okno, nech sa tu vyvetrá“, jednoducho odišiel. Zostal som ešte chvíľu doslova ohúrene sedieť a mal som dojem, že som stratil pôdu pod nohami. Tak toto znamená robiť filozofiu, toto je filozof. Mrazilo ma pri predstave, čo všetko ma čaká, ak ju budem študovať a chciem ju pestovať. Keď som však vychádzal dvermi, už som bol rozhodnutý – chcem aspoň vedieť toho toľko ako on a chcem to vedieť podať iným tak vynikajúco a pútavo ako on. Mnohí moji kolegovia, ktorých učil, mi povedali, že mali veľmi podobný zážitok.

Ako stredoškolák som mal len veľmi naivnú a romantickú predstavu o filozofii. Pri jej štúdiu celkom pochopiteľne prišli hneď prvé problémy s jej chápaním, a tak som, ako za mojou autoritou, šiel za ním, aby mi s tým pomohol. S úsmevom – a s neodmysliteľnou cigaretou – ma usadil do kresla, povypytoval sa na problém, čo som si k tomu naštudoval a potom mi povedal: „Odlož učebnice a skriptá, čítaj najskôr práce filozofov. Porozmýšľaj, čo tým chcú povedať, čo si o tom myslíš, a až potom použi učebnice.“ Jeho rady som sa držal celé štúdium a držím sa jej dodnes – a nebanujem. Problémov bolo viac a viac bolo aj konzultácií. Pri jednej z nich mi navrhol, či by sme nezašli na kávu (druhú jeho „nerest“) a nepredebatovali to pri nej. Cítil som sa poctený a ponuku s radosťou prijal. Pri káve sme nepredebatovali len problém, ale rozprávali sa aj súkromných a osobných veciach a asi v tom čase vznikol medzi nami bližší vzťah, ktorý som sa snažil s pocitom hrdosti udržiavať až do jeho posledných dní.

V mojich očiach bol skutočne tým pravým učiteľom filozofie. Vždy, keď som za ním s nejakou otázkou prišiel, nikdy mi na ňu nedal hotovú odpoveď. Vždy mi povedal, aby som si prečítal takú a takú knihu, či štúdiu. A keď som ju nemohol zohnať, požičal mi

(na počudovanie mnohých) svoju vlastnú. Keď som sa ho po dlhom čase našej známosti odvážil opýtať, prečo to robil a prečo mi nedal jednoducho odpoveď, povedal mi: „Nebolo by to tvoje.“ A dodal vetu, ktorú dodnes citujem začínajúcim študentom filozofie (väčšina z nich sa pri nej len pousmeje a vypustí ju druhým uchom von, no našťastie sa nájdu aj takí, ktorí ju vezmú vážne): „Filozofiu sa nemôžeš naučiť. Filozofiu si musíš odmyslieť!“

Počas môjho doktorandského štúdia som ho navštevoval pomerne často. Sedávali sme v Kryme, kde sme pri kávach rozoberali najmä problémy, ktoré súviseli s mojou prácou. Pomáhal mi zorientovať sa a pochopiť antické grécke koncepcie a teórie vedenia, poznania aj z iného pohľadu, než som vtedy zastával. Pri týchto diskusiách sa často tak vášnivo rozhovoral, že som aj prestal registrovať, čo hovorí a uvedomoval som si len jeho erudovanosť a schopnosti. Do diskusie a k rozmyšľaniu nad diskutovaným problémom ma vždy vracal otázkou „Čo? Nerozumieš? Prečítaj si ...“

Keď som v čase revolúcie po mnohých nezdaroch nastúpil na katedru, mal som tú česť byť na istý čas aj jeho kolegom. V týchto hektických a búrlivých časoch som ho spoznal aj ako člena katedry. Bol pre mňa, začínajúceho učiteľa (a nielen pre mňa), ozajstnou oporou. Svojím rozhľadom a skúsenosťami významnou mierou prispieval k formovaniu nového obsahu štúdia filozofie na katedre – a k mojej profesionálnej orientácii. Stretávali sme sa častejšie, k diskusiám na katedre a pri káve pribudli naše spoločné cesty pešo na zastávku autobusu, na ktorých si dopriaval (v teplom počasí) ďalšiu jeho „nerest“ – zmrzlinu. Počas týchto ciest, neskôr aj počas ciest autobusom alebo vlakom do Trnavy, rád spomínal a odkryl mi aj kus z jeho osobného života. Najmä v mladosti to nemal ľahké. Raz, počas cesty vlakom z Trnavy, sme sedeli a jedli čerstvé, ešte teplé obyčajné rožky. Na chvíľu sa na jeden zadíval, potom na mňa a s nostalgicky smutným pohľadom povedal: „To mám z detstva“ – a potom mi až do Bratislavy rozprával svoj osobný príbeh. Za dôveru, ktorou ma poctil, som si ho vážil ešte viac. Navždy budem s láskou spomínať aj na okamih, keď mi pred odchodom na študijný pobyt do Londýna sám od seba priniesol na papieri jeho typickým písmom napísaný zoznam kníh. Myslel som si, že je to zoznam, z ktorého mu mám niečo priniesť. Ale keď mi ho podával, povedal mi: „Toto sú knihy, ktoré si tam musíš zohnať a naštudovať.“

Po jeho odchode z katedry sme sa vídali už menej. Kým mu to ešte zdravie dovoľovalo a chodieval na fakultu, vždy prišiel alebo zavolať a išli sme na obligatórnu kávu, ktorú mi nikdy nedovolil zaplatiť. Spočiatku to odôvodňoval slovami: „Až budem dôchodca, potom budeš platiť ty!“ Keď ten čas nastal a raz som sa domáhal platenia, len so smutným úsmevom poznamenal: „Nechaj mi ten pocit, že som ešte tu, medzi vami.“ Vtedy som pochopil a začal som ho navštevovať u neho doma. Sedával vždy obývačke v kresle, na stole aspoň dva druhy cigariet a káva. Keď nebola doma pani Katka, varil som mu ju, aj sebe, ja. Vždy som s napätím pozoroval, ako si upíja prvý dúšok zo svojho obľúbeného nápoja. Nechcel som, aby mu môj prípadný nepodarok znepríjemnil tieto chvíle. Našťastie, nad chuťou uvarenej kávy vždy prevážil jeho živý a neutíchajúci záujem o život na katedre, vypytoval sa na kolegov, študentov a situáciu na fakulte. Hovorili sme o všetkom, čo ho zaujímalo – o dianí v našom vysokom školstve, v politike,

v kultúre. V týchto rozhovoroch odkrýval svoje hlboké sociálne cítenie a zmysel pre spravodlivosť, ktoré často dopĺňal odkazmi na filozofov a ich koncepcie. Obdivoval som toto jeho zanietanie, ktoré neutíchlo ani po ukončení jeho profesionálnej činnosti.

Z mojich posledných návštev som však odchádzal čoraz smutnejší. Videl som na ňom, že ho schvátala choroba. O svojej chorobe však so mnou nechcel hovoriť, rozhovor zaviedol radšej iným smerom. Jeho oči zažiarili najmä vtedy, keď som sa ho opýtal, ako sa darí jeho blízkym alebo čo momentálne číta. Čítal už pomenej, ale vždy sa vracal k svojmu „restu z mladosti“ – k Heideggerovi. Spočiatku som bol kritickým spolubesedníkom (veď on sám ma nasmeroval vo filozofii iným smerom), ale časom som videl, že ho to dosť vyčerpáva. Čoraz viac som počúval a menej problematizoval jeho úvahy. Paradoxne sme sa tak vrátili na začiatok. Bol som skôr poslucháčom a on mi skôr prednášal. Vycítil to a pri odchode mi povedal: „Veľmi sme si nepodiskutovali. Prednášal som ti, ale hádam z toho budeš niečo mať.“ Duch učiteľa filozofie v ňom žil do jeho posledných chvíľ.

Pri poslednej návšteve som mu sľúbil, že po prázdninách ho prídem pozrieť a prinesiem zmrzlinu. Už som ho navštíviť nestíhol.

V rečiach nemal rád pompéznosť ani sentimentálnosť. Na záver mi však myseľ neustále tlačí na jazyk slová z jednej piesne, ktorá vznikla pri rovnako smutnej príležitosti a v istom zmysle profesora Martinku vystihuje: „Žil správny chlap, a nie tak dávno. On zdieľal rád krehké sny bláznov ...“ Určite by ma za ne hundravo pokarhal. No potom by s otcovsky zhovievavým pohľadom siahol po škatuľke cigariet a povedal by mi: „Zapáľme si. Skús tieto, také si ešte nefajčil.“ Preto, ujo Jaro, hádam aj za všetkých, ktorých ste priťahli k filozofii, len jednoducho – a úprimne – ĎAKUJEME!

Ladislav Sabela

Katedra filozofie a dejín filozofie FiF UK v Bratislave

Toto číslo bolo zostavené z príspevkov autorov pôsobiacich na Katedre filozofie a dejín filozofie FiF UK v Bratislave.
